

УДК 332.7

DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V31\(2022\)-10](https://doi.org/10.31521/modecon.V31(2022)-10)

Крилова І. Г., кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємств, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ORCID: 0000-0002-2911-2474

e-mail: 2305irina@gmail.com

Юзик А. А., студентка, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ORCID: 0000-0002-7147-9712

e-mail: yuzykalla26@gmail.com

Земельна реформа в Україні

Анотація. Земельна реформа є комплексом заходів, які спрямовані на розв'язання складних питань регулювання земельних відносин на основі раціонального, ефективного та сталого використання землі. Вона гарантує громадянам і територіальним громадам право власності на землю, формування прозорого механізму розподілу та обігу земельних ресурсів, а також ефективної системи державного управління землекористуванням. Метою статті є аналіз актуальності нової земельної реформи України, основних вимог щодо продажу та купівлі земель сільськогосподарського призначення, дослідження структури земельного фонду України, складу та структури площі сільськогосподарських угідь, розподілу посівних площ сільськогосподарських культур за формами власності, проведення аналітичної оцінки очікуваних результатів від впровадження закону.

У результаті проведеного аналізу земельної реформи в Україні, можна зазначити, що реформа відкриває нові можливості для землевласників, фермерів, громад та усіх українців, які раніше не мали можливості придбати та розпоряджатися землею. Населення вільно може розпоряджатися своєю власністю, як і належить повноправним власникам демократичної держави. Реформа сприяє економічному розвитку регіонів та країни в цілому.

Ключові слова: земельні ресурси; ринок землі; землекористування; земельна реформа; сільськогосподарські землі; земельна площа; оренда; земля.

Krylova Irina, PhD (Economics), Associate Professor of Business Economics, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

Yuzyk Alla, student, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

Land reform in Ukraine

Abstract. Introduction. Land reform is a set of measures aimed at solving complex issues of land relations regulation based on rational, efficient and sustainable land use. It guarantees citizens and local communities the right to own land, the formation of a transparent mechanism for the distribution and circulation of land resources, as well as an effective system of state management of land use.

Purpose. The aim of the article is to analyze the relevance of the new land reform of Ukraine, the basic requirements for the sale and purchase of agricultural land, study the structure of the land fund of Ukraine, composition and structure of agricultural land, distribution of crops by ownership, analytical assessment of expected results from law enforcement.

Results. Since the introduction of land reform in Ukraine, many problematic factors have been identified that slow down the process of concluding agreements for the purchase and sale of agricultural land. In particular, the following problems of land sales were identified: long-term verification of documents, imperfect legislation, refusal of notaries to enter into sales agreements, lack of supply in the land market, shortcomings of credit schemes for land purchase, high cost of credit.

Conclusions. As a result of the analysis of land reform in Ukraine, it can be noted that the reform opens new opportunities for landowners, farmers, communities and all Ukrainians who previously did not have the opportunity to acquire and dispose of land. The population is free to dispose of its property, as befits the full owners of a democracy. The reform contributes to the economic development of the regions and the country as a whole.

Keywords: land resources; land market; land use; land reform; agricultural lands; land area; rent; Earth.

JEL Classification: Q15.

Постановка проблеми. Становлення розвинутого ринку земель сільськогосподарського призначення є дуже важливим питанням на сьогодні, оскільки від нього залежить розв'язання таких важливих завдань як забезпечення продовольчої безпеки країни,

раціональне та екологічно безпечне використання земель, збереження навколишнього природного середовища. У зв'язку з відсутністю прозорого ринку земель немає можливості забезпечити ефективне використання земельних ресурсів, що призводить до

¹Стаття надійшла до редакції: 12.01.2022

Received: 12 January 2021

серйозних негативних наслідків. Саме тому, питання становлення та розвитку ринку земель набуває першочергового значення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. За останні роки все більше науковців досліджують тему формування ринку земель сільськогосподарського призначення. Питання становлення ринку землі розглядалися в роботах З. Б. Живко, О. І. Рудої, О. М. Мартина [1], Т. М. Ліщенко [2], С. О. Полковниченко, М. М. Седнівець [3], В. Хомутенко, О. Волкової [4]. У наукових працях таких дослідників, як Г. М. Калетнік, С. В. Козловський [5], Р. Левек, О. В. Ходаківська, І. В. Юрченко [6] висвітлені питання щодо моделей регулювання ринкового обігу сільськогосподарських земель. Питання оренди земельних ділянок як одного з складових ринку земель вивчали І. Ю. Сальман, А. С. Даниленко, Шуст О. А. [7], І. В. Томашук [8], В. С. Кушнірук [9].

Як наголошує у своїй праці Noichl Maria, власність земель сільськогосподарського призначення не повинна обмежуватися кількома великими корпораціями або грошовими інвесторами, а тому постає необхідність перетворити розподіл власності на землю на критерій економічної й соціальної стабільності в Європі, демонструючи солідарність з європейськими фермерами, забезпечити легший доступ для компаній, що розвивають органічне землеробство і таких, хто має бажання розпочати власне виробництво, посилити підтримку молодих фермерів і нових прихильників аграрного сектору [10].

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є аналіз нового Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення», дослідження проблем та перспектив впровадження земельної реформи.

Основні результати дослідження. Розвинутий і регульований на державному рівні ринок земель слугує елементом системи ринкових відносин. Формування ринку землі в Україні має бути направлено на ефективне землекористування за допомогою перерозподілу земель. Земля являє собою один із головних ресурсів, використання якого суттєво впливає на економічний розвиток, добробут та здоров'я населення.

Україна – це країна, що досить добре забезпечена земельними ресурсами. На її території знаходиться третина чорноземів світових запасів, вона характеризується найбільшою забезпеченістю землею з розрахунку на одну особу з-поміж країн Європи. На сьогодні наша держава має можливість забезпечити харчовими продуктами майже 180 млн осіб на рік [11, с. 75].

Ринок землі – це сукупність юридично-правових і економічних відносин, що виникають між суб'єктами такого ринку в процесі обігу земельних ділянок: їх оренди, обміну, купівлі-продажу, застави, дарування і спадкування [12]. Невіддільними елементами впорядкованості земельного ринку є: об'єкти, суб'єкти, інфраструктура земельного ринку та державна регулювальна правова база. Більш детально елементи впорядкованості земельного ринку зображені на рисунку 1.

Рисунок 1 – Елементи впорядкованості земельного ринку України

Джерело: сформовано авторами за даними [13]

Слід зазначити, що громадяни України набувають права власності на земельні ділянки на підставі: придбання за договором купівлі-продажу, ренти, дарування, міни, іншими цивільноправовими угодами; безоплатної передачі із земель державної і комунальної власності; приватизації земельних ділянок, що були раніше надані їм у користування;

прийняття спадщини; виділення у натурі (на місцевості) належної їм земельної частки (паю).

За своєю площею Україна є найбільшою державою Європи. Станом на 01.01.2020 р. розмір земельного фонду становив 60,3 млн га. Структура земельних ресурсів України згідно з прийнятою класифікацією наведена на рис. 2.

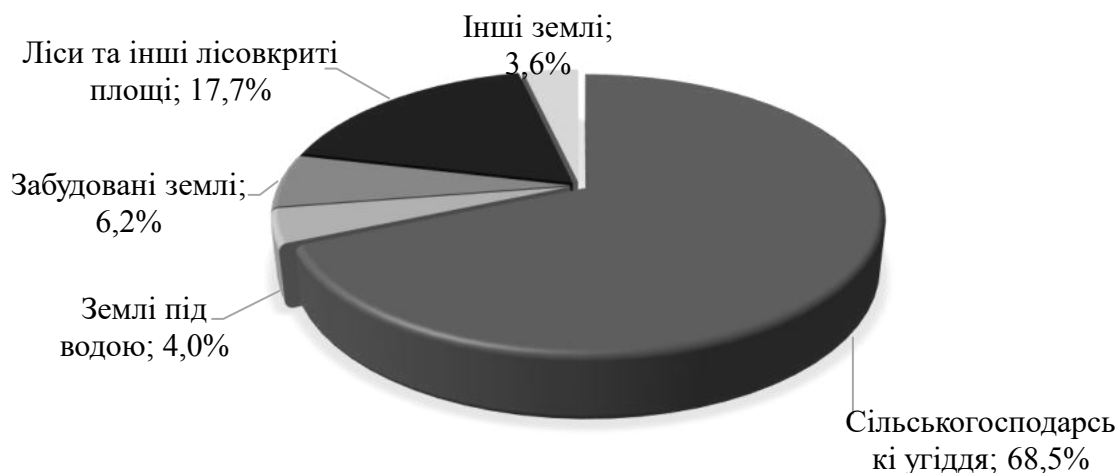

Рисунок 2 – Земельна площа України станом на 01.01.2020 року

Джерело: побудовано авторами за даними [14]

Наведені дані свідчать, що земельний фонд України характеризується надзвичайно високим показником сільськогосподарської освоєності – 68,5

відсотка. Розглянемо детальніше склад і структуру площі сільськогосподарських угідь України (табл. 1).

Таблиця 1 – Склад і структура площі сільськогосподарських угідь України

Сільськогосподарські угіддя	На кінець року					
	2000 р.		2010 р.		2019 р.	
	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%
Рілля	32563,6	77,9	32476,5	78,1	32757,3	79,3
Сіножаті	2388,6	5,7	5481,9	13,2	2283,9	5,5
Пасовища	5521,3	13,2	2410,9	5,8	5250,3	12,7
Перелоги	421,6	1,0	310,2	0,7	166,7	0,4
Багаторічні насадження	931,9	2,2	896,5	2,2	852,7	2,1
Всього	41827,0	100,0	41576,0	100,0	41310,9	100,0

Джерело: побудовано авторами за даними [14]

Аналіз даних табл. 1 свідчить про високий рівень розораності сільськогосподарських угідь, який поступово зростає. У 2019 р. у порівнянні з 2000 та 2010 рр. загальна площа сільськогосподарських угідь зменшилася на 1,2% та 0,6% відповідно, згідно з даними Державної служби статистики, ця площа віднесена до «забудованих земель». Слід зазначити, що площа ріллі у 2019 р. збільшилася у порівнянні з 2010 р. на 1,4% та з 2010 р. на 1,2% та зросла питома вага пасовищ з 2010 р. по 2019 р. на

6,9%, а питома вага сіножатей зменшилися на 7,7% відповідно.

Слід зазначити, що площі сільськогосподарських угідь, які частіше купують чи орендують – рілля, з якої можна отримати найбільше прибутку через вирощування та збут сільськогосподарських культур. У таблиці 2 наведені дані, які показують розподіл посівних площ сільськогосподарських культур за формами власності.

Таблиця 2 – Розподіл посівних площ сільськогосподарських культур за формами власності

Форма власності	Роки					
	2000		2010		2020	
	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%
Господарства усіх категорій	27173,3	100,0	26951,5	100,0	28147,5	100,0
Підприємства	22362,9	82,3	18995,8	70,5	19722,6	70,1
у тому числі фермерські господарства	1485,1	5,5	3707,2	13,8	4575,8	16,3
Господарства населення	4810,4	17,7	7955,7	29,5	8424,9	29,9

Джерело: побудовано авторами за даними [14]

Так, у 2020 р. серед господарств усіх категорій сільськогосподарські підприємства мають найбільшу посівну площу с.-г. культур. При цьому відмітимо, що посівні площі в підприємствах поступово зменшуються, а в господарствах населення збільшуються, це вказує на те, що господарства населення активно включаються в сільськогосподарське виробництво, а земельна реформа може пришвидшити цей процес.

Земельна реформа – стратегічно важливий напрям економічного розвитку України, основними завданнями якої є впорядкування ринку землі, унеможливлення корупційних схем у земельних відносинах, формування зрозумілих та справедливих відносин у сфері землеустрою та поштовх у розвитку економічного зростання.

У березні 2020 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення» [15], який деталізує ринок земель сільськогосподарського призначення. Адже мораторій на продаж цих земель в Україні продовжували аж 10 разів. Тож, за 28 років впровадження земельної реформи по цій темі накопичилося дуже багато розрізненої інформації. Так, до земель, що потрапляли під дію мораторію, зокрема належали земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності, а також земельні ділянки, які перебувають у власності громадян та юридичних осіб для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, земельні ділянки виділені в натурі (на місцевості) власникам земельних часток (паїв) для ведення особистого селянського господарства, а також земельні частки (паї). При цьому, у зв'язку з тривалою дією мораторію в Україні сформувався тіньовий ринок обігу земель сільськогосподарського призначення за допомогою не заборонених законодавством механізмів: довгострокова оренда, встановлення довгострокового емфітевзису тощо.

Взагалі для українця більш реальним було право на покупку землі в іншій країні, аніж у своїй державі, відтак прийняття нового законодавчого акту знімає такі обмеження і вводить Україну до кола цивілізованих держав, де купівля-продаж землі є легальною правовою дією.

Запровадження ринку землі в Україні за новим законом передбачається у два етапи. На першому – з 1

липня 2021 р. скасовується дія мораторію на продаж землі сільськогосподарського призначення. Важливим аспектом запуску ринкових відносин, як акцентують фахівці, є те, що закон передбачає право і можливість, а не зобов'язання продажу земельних паїв в Україні. Експерти вважають відтермінування початку запровадження ринку землі (у попередній редакції закону передбачалося з 1 жовтня 2020 р.) певним компромісним рішенням, аби заручитися підтримкою інших політичних сил під час проходження законопроекту у сесійній залі парламенту.

Другий етап почнеться з 1 січня 2024 р. Як зазначається на аграрно-політичному сайті AgroPolit.com, три роки – це адекватний строк для оцінки того, чи є ухвалені законодавчі приписи дієвими та чи є державне регулювання достатнім. До того ж такий термін залишає можливість для корекції закону. З 2024 р. право на купівлю землі отримають не тільки фізичні, а і юридичні особи. З переходом на другий етап буде змінено не тільки суб'єктів – учасників ринку землі, а й граничний розмір концентрації землі в одних руках [16].

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення» передбачає:

1) з липня 2021 р. до 1 січня 2024 р. буде діяти обмеження на купівлю землі – не більше 100 га в одні руки. З 2024 р. обмеження становитиме до 10 тис. га в одні руки, як було передбачено попередньою версією проекту;

2) з 1 липня 2021 р. до 1 січня 2024 р. право на купівлю землі буде тільки у фізичних осіб. Юридичним особам забороняється купувати землю сільськогосподарського призначення;

3) щодо надання права іноземцям купувати землю позиція не змінилась – питання буде розв'язуватися на референдумі;

4) не зможуть купувати з 2024 р. українську землю також компанії, власниками яких є громадяни країни-агресора – Росії, що входять до терористичних організацій.

Закон має перелік юридичних і фізичних осіб, які в жодному разі не мають права купувати (чи іншим чином отримувати у власність) землю аграрного призначення. Не допускаються на ринок землі:

- громадяни країни-агресора і юридичні особи, в яких вони є бенефіціарами;

- особи, пов'язані з терористичною діяльністю;
- юридичні особи, співвласником яких є іноземна держава;
- компанії, чий власники зареєстровані в офшорах або чий бенефіціарів наразі неможливо встановити;
- люди чи компанії, які перебувають під санкціями (за законом «Про санкції»), або особи, пов'язані з ними;
- юридичні особи, пов'язані з компаніями й конкретними людьми, зареєстрованими в державах, які входять до «чорного списку» Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей.

Ідеться про держави, які відмовляються співпрацювати для протидії відмиванню злочинних доходів, зокрема, це Іран і Північна Корея.

5) передбачене переважне право орендаря на купівлю.

Орендарі, які працюють на землі й мають право користування не пізніше, ніж з 2010 р., можуть викупити землю з розстрочкою до 10 років за ціною нормативної грошової оцінки таких ділянок і без проведення земельних торгів. Право власності покупець отримує після першого платежу.

Орендар має можливість передати переважне право на придбання ділянки іншій особі, але про це повинен бути письмово повідомлений власник.

6) Банківські установи зможуть стати власниками землі тільки за умови, якщо земельна ділянка дісталась їм як заставне майно за непогашеним кредитом. Такі ділянки фінансові установи повинні продати протягом двох років після отримання права власності на земельних торгах;

7) мінімальна ціна – не менше нормативної грошової оцінки, до 2030 р. у Мінагрополітиці прогнозують, що середня вартість землі буде складати 50 000 грн за 1 га і рости на 5-10% щорічно;

8) не можуть продаватися (змінювати власника) землі аграрного призначення:

- якщо вони в державній чи комунальній власності;
- якщо вони перебувають на тимчасово окупованих територіях на Донбасі або в Криму. Виняток закон робить лише для передачі такої землі у спадок. Всі інші угоди й довіреності, укладені в період окупації, вважаються недійсними;
- якщо земля перебуває ближче ніж за 50 км від державного кордону, її не мають права купувати іноземці або юридичні особи з іноземними засновниками. Навіть якщо всеукраїнський референдум дозволить іноземцям купувати землю в Україні [17].

Володіти землею аграрного призначення можуть: держава, територіальні громади, банківські установи. На останні не поширюється вимога «не більше ніж 100 га (з 2024 р. – 10 тис. га) в одні руки». Але банківські установи мають право володіти аграрною землею лише за умови, що стягнули її як заставу за кредитом.

Причому володіти тимчасово: банківській установі дається два роки на те, щоб продати заставну землю. Право українців давати землю в заставу та право банківських установ на землю – це одна з найважливіших норм для кращого кредитування аграріїв.

Якщо українець надумав продати свою ділянку, він має врахувати, чи надавав він комусь «переважне право» на її придбання. Якщо надавав, то викупити має той, хто має переважне право на це. Якщо цей покупець передав своє право іншому – то зобов'язаний письмово повідомити власникові землі, кому перейшло переважне право на її викуп.

Переважним правом на викуп землі також можуть користуватися люди, які мають «право постійного користування» чи «право довічного успадкованого володіння» земельними ділянками державної й комунальної власності. Або якщо вони переоформили таке «постійне користування» як оренду. Закон дає їм змогу купити цю землю без торгів, та ще й з розстрочкою платежу до семи років.

Ще одна новація: держава може допомогти купити землю, особливо фермеру. Закон доручає Кабінету Міністрів України розробити порядок підтримки громадян і юридичних осіб, які хочуть купити землю, зокрема – підготувати нормативну базу для створення Фонду розвитку сільських територій, одна з цілей роботи якого – підтримка малих і середніх сільськогосподарських виробників.

«Конфіскація» – це слово, яке зустрічається в новому законі не набагато рідше за слово «земля». Якщо людина або юридична особа придбала, виміняла чи успадкувала більшу земельну площу, ніж передбачає закон, – ділянки, придбані з порушенням ліміту, конфіскують. Так само підлягає конфіскації земля, якщо її прямо чи опосередковано, наприклад, через частку в юридичній особі, придбав іноземець, а референдум про продаж землі громадянам інших держав ще не відбувся.

Трапляється, що людині дарують земельну ділянку чи передають у спадок. А вона вже має свої 100 гектар, або вона є іноземцем. А можливо, вже маючи землю у власності, людина змінила громадянство. У такому випадку закон зобов'язує відмовитися від такої землі: продати, подарувати тощо. На це дається рік. Якщо за рік цього не зроблено – землю конфіскують за рішенням суду, а потім пускають «з молотка». У цих випадках виручені кошти покривають судові витрати, а решта – надходить колишньому власникові землі, в якого її конфіскували [18].

З моменту впровадження земельної реформи в Україні виявлено багато проблемних факторів, які гальмують процеси укладання угод купівлі-продажу сільськогосподарських земель. Зокрема, було виділено наступні проблеми купівлі-продажу землі: довготривала перевірка документів, недосконалість законодавства, відмова нотаріусів укладати угоди купівлі-продажу, відсутність пропозиції на ринку землі,

недоліки схем кредитування під купівлю землі, висока собівартість оформлення кредиту [19]. У табл. 3 представлені очікувані результати від впровадження земельної реформи в Україні.

Таблиця 3 – Очікувані результати від провадження земельної реформи в Україні

Наслідки	Результати
Економічні	Поступовий (можливо доволі швидкий) перерозподіл ринку сільськогосподарських земель. Сільськогосподарські землі опиняться у власності осіб (переважно юридичних), які здатні забезпечити найбільш ефективне їх використання (вони зможуть запропонувати вищу ціну за землю).
	Збільшення інвестицій в сільське господарство (в тому числі через цінні папери).
	Розвиток кредитування під заставу (іпотеку) землі.
	Збільшення надходжень до державного та місцевого бюджетів.
Земельні	Позитивний вплив на економіку в цілому (зростання ВВП внаслідок «розігріву» ринку та збільшення інвестицій).
	Інтенсифікація використання сільськогосподарських земель.
	Поліпшення (можливо незначне і повільне) стану збереження родючості ґрунтів, захисту земель від ерозії, меліорації тощо.
	Освоєння малопродуктивних земель.
Юридичні	Можливість легального придбання земельних ділянок сільськогосподарського призначення.
	Легалізація прав на земельні ділянки, придбані за різноманітними схемами, які використовувалися для обходу мораторію (емфітевізис, довгострокова оренда, довіреності, попередні договори).
	Поява нових юридичних схем, спрямованих на обхід переважного права орендаря на придбання земельних ділянок та на опосередковане придбання земель юридичними особами (до 2024 р.) та нерезидентами України.

Джерело: складено авторами за даними [20]

Висновки. Прийнятий новий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення» є першим нормативно-правовим актом у незалежній Україні, що дозволяє власникам землі вільно розпоряджатися нею, як і іншими видами своєї власності. Його важливе значення саме у тому, що закон відкриває сам механізм ринку землі, і вводить цю практику у правове поле нашої держави. Проте, це лише перший крок на довгому шляху до запровадження справжніх ринкових відносин у сфері обігу земель сільськогосподарського призначення. І вітчизняні, і міжнародні експерти наголошують на необхідності подальших кроків, які допоможуть реалізувати наміри української влади та досягти дуже очікуваного від закону позитивного ефекту для землевласників, землекористувачів та української економіки в цілому.

Відкриття ринку землі має на меті належним чином забезпечити реалізацію права приватної власності на

землі сільськогосподарського призначення і, водночас передбачає ряд механізмів, що стримують і спрямовані на захист прав землевласників та збереження землі як основного національного багатства. Однак, природно, що в процесі реалізації на практиці окреслених норм проявить себе потреба в удосконаленні процедур обігу відповідних земельних ділянок.

Важливим суттєвим очікуваним економічним результатом від впровадження земельної реформи є поступовий (можливо доволі швидкий) перерозподіл ринку сільськогосподарських земель. Врешті решт, сільськогосподарські землі будуть у власності осіб (переважно юридичних), які здатні забезпечити найбільш ефективне їх використання (вони зможуть запропонувати вищу ціну за землю). Можливе збільшення інвестицій в сільське господарство (в тому числі через цінні папери); розвиток кредитування під заставу (іпотеку) землі та збільшення надходжень до державного та місцевого бюджетів.

Література:

1. Живко З. Б., Руда О. І., Мартин О. М. Екологічнобезпечне функціонування ринку сільськогосподарських земель в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 2. С. 36-45. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/123456789/1238> (дата звернення : 01.11.2021).
2. Ліщенко Т. М. Формування інфраструктури ринку землі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.07.02. Київ, 2006. 24 с.
3. Полковниченко С. О., Седнівцев М. М. Формування ринку землі в Україні в контексті економічної безпеки. *Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління*. 2014. Вип. 1. С. 40-46. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/NvChdieu_2014_1_8 (дата звернення: 01.11.2021).
4. Хомутенко В., Волкова О. Ринок землі в Україні : передумови та наслідки. *Економіст*. 2011. № 11. С. 83-85. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ekon_2011_11_23 (дата звернення: 02.11.2021).
5. Калетнік Г. М., Козловський С. В. Перспективи розвитку земельних відносин та ринку землі в Україні. *Агросвіт*. 2012. № 12. С. 2-6.

6. Левек Р., Ходаківська О. В., Юрченко І. В. Моделі регулювання ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення в країнах Європейського Союзу. *Економіка АПК*. 2017. № 10. С. 5-12.
7. Сальман І. Ю., Даниленко А. С., Шуст О. А. Нормативно-правове забезпечення земельних відносин в Україні. *Економіка та управління АПК*. 2016. № 1-2. С. 44-48. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecupark_2016_1-2_8 (дата звернення: 03.11.2021).
8. Томашук І. В. Аналітичний аспект розвитку земельного потенціалу України: оренда землі. *Інфраструктура ринку*. 2017. Вип. 11. С. 139-147. URL : <http://81.30.162.23/repository/getfile.php/15798.pdf> (дата звернення: 03.11.2021).
9. Кушнірук В. С., Сирцева С. В. Використання земельних ресурсів у сільському господарстві України та їх потенціал у період функціонування ринку землі. *Modern Economics*. 2021. № 28. С. 125–133.
10. Noichl M. Report on the state of play of farmland concentration in the EU: how to facilitate the access to land for farmers (2016/2141(INI)). Committee on Agriculture and Rural Development. European Parliament, 2017.
11. Стратегія удосконалення механізму управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними : Постанова Кабінету Міністрів України від 7 червня 2017 р. № 413. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.11.2021).
12. Алейнікова О. В. *Державне регулювання аграрного сектора економіки в контексті продовольчого забезпечення населення України: теорія, методологія, сучасні механізми* : Монографія, Миколаїв, 2012. 485 с.
13. Паськів З. П. Земельні ресурси : навч. посіб. Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 272 с.
14. Державна служба статистики України. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/05/zb_rosl_2020.pdf (дата звернення: 04.11.2021).
15. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення : Закон України від 31 березня 2020 р. № 552-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text> (дата звернення: 04.11.2021).
16. Закірова С. Закон про запровадження ринку землі в Україні: що, коли і для кого? *Громадська думка про правотворення*. 2020. № 6. URL : <http://nbuviar.gov.ua/images/dumka/2020/6.pdf> (дата звернення: 04.11.2021).
17. Ринок землі відкрили, мораторій скасували: що потрібно знати про новий закон. Економічна правда. URL : <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2020/03/31/658748/> (дата звернення: 04.11.2021).
18. Новий закон про землю : чи врятує він українську економіку. *Радіо Свобода*. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/zakon-pro-zemliu/30520775.html> (дата звернення: 01.11.2021).
19. Названо 6 основних проблем купівлі-продажу землі в Україні. *AgroPolit.com*. URL : <https://agropolit.com/news/21780-nazvano-6-osnov-nih-problem-kupivli-prodaju-zemli> (дата звернення: 01.11.2021).
20. Затримки з видачою висновків держсанепідекспертизи вже шкодять бізнесу та можуть призвести до зриву весняної посівної кампанії. *EBA*. URL : <https://eba.com.ua/zatrymky-z-vydachoyu-vysnovkiv-derzhsanepidekspertyzy-vzhe-shkodyat-biznesu-ta-mozhut-pryzvesty-do-zryvu-vesnyanoi-posivnoi-kampanii/> (дата звернення: 01.11.2021).

References:

1. Zhyvko, Z. B., Ruda, O. I., & Martyn, O. M. (2016). Ecologically safe functioning of the market of agricultural lands in Ukraine. *Naukovyy visnyk L'vivs'koho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. 2. 36-45. Retrieved from : <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/123456789/1238> [in Ukrainian].
2. Lishchenyuk, T. M. (2006). Formation of land market infrastructure : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ekon. nauk : spets. 08.07.02. Kyiv. 24 [in Ukrainian].
3. Polkovnychenko, S. O., & Sednivets', M. M. (2014). Formation of the land market in Ukraine in the context of economic security. *Naukovyy visnyk Chernihivs'koho derzhavnoho institutu ekonomiky i upravlinnya*. 1. 40-46. Retrieved from : http://nbuv.gov.ua/UJRN/NvChdieu_2014_1_8 [in Ukrainian].
4. Khomutenko, V., & Volkova, O. (2011). Land market in Ukraine: preconditions and consequences. *Ekonomist*. 2011. 11. 83-85. Retrieved from : http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2011_11_23 [in Ukrainian].
5. Kaletnik, H. M., & Kozlovskyy, S. V. (2012). Prospects for the development of land relations and land market in Ukraine. *Ahrosvit*. 2012. 12. 2-6 [in Ukrainian].
6. Levek, R., Khodakivs'ka, O. V., & Yurchenko, I. V. (2017). Models of regulation of market turnover of agricultural land in the European Union. *Ekonomika APK*. 10. 5-12 [in Ukrainian].
7. Sal'man, I. YU., Danylenko, A. S., & Shust, O. A. (2016). Regulatory and legal support of land relations in Ukraine. *Ekonomika ta upravlinnya APK*. 1-2. 44-48. Retrieved from : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecupark_2016_1-2_8 [in Ukrainian].
8. Tomashuk, I. V. (2017). Analytical aspect of land potential development of Ukraine: land lease. 11. 139-147. Retrieved from : <http://81.30.162.23/repository/getfile.php/15798.pdf> [in Ukrainian].
9. Kushniruk, V. S., & Syrtseva, S. V. (2021). The use of land resources in agriculture of Ukraine and their potential during the operation of the land market. *Modern Economics*. 28. 125–133 [in Ukrainian].
10. Noichl, M. Report on the state of play of farmland concentration in the EU : how to facilitate the access to land for farmers (2016/2141(INI)). Committee on Agriculture and Rural Development. European Parliament [in English].
11. Strategy for improving the management mechanism in the field of use and protection of state-owned agricultural lands and their disposal (2017) : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 7 chervnya 2017 r. 413. Retrieved from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2017-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
12. Aleynikova, O. V. State regulation of the agricultural sector of the economy in the context of food security of the population of Ukraine : theory, methodology, modern mechanisms (2012) : Monohrafiya, Mykolayiv, 2012. 485 [in Ukrainian].
13. Pan'kiv, Z. P. Land resources (2008) : navch. posib. Vydavnychyy tsentr LNU imeni Ivana Franka. 272 [in Ukrainian].
14. State Statistics Service of Ukraine. Retrieved from : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/05/zb_rosl_2020.pdf [in Ukrainian].
15. On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning the Circulation of Agricultural Lands (2020) : Zakon Ukrayiny vid 31 bereznya 2020 r. № 552-IX. Retrieved from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text> (data zvernennya: 04.11.2021).

16. Zakirova, S. Law on the introduction of the land market in Ukraine : what, when and for whom? (2020). *Hromads'ka dumka pro pravotvorennya*. 6. Retrieved from : <http://nbuviap.gov.ua/images/dumka/2020/6.pdf> [in Ukrainian].
17. Rynok zemli vidkryly, moratoriy skasuvaly: shcho potribno znaty pro novyy zakon. *Ekonomichna pravda*. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2020/03/31/658748/> [in Ukrainian].
18. The land market was opened, the moratorium was lifted: what you need to know about the new law. *Radio Svoboda*. Retrieved from : <https://www.radiosvoboda.org/a/zakon-pro-zemliu/30520775.html> [in Ukrainian].
19. Named 6 main problems of land purchase and sale in Ukraine. *AgroPolit.com*. Retrieved from : <https://agropolit.com/news/21780-nazvano-6-osnov-nih-problem-kupivli-prodaju-zemli> [in Ukrainian].
20. Delays in issuing the conclusions of the State Sanitary and Epidemiological Examination are already harming business and may lead to the disruption of the spring sowing campaign. *EVA*. Retrieved from : <https://eba.com.ua/zatrymky-z-vydachoyu-vysnovkiv-derzhsanepideksptyzy-vzhe-shkodyat-biznesu-ta-mozhut-pryzvesty-do-zryvu-vesnyanoyi-posivnoyi-kampa-niyi/> [in Ukrainian].

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License